

Alegat II

Wysoki Sejmie!

Komisya drogowa mając sobie przydzielonym wniosek Wydziału krajowego dotyczący zmiany ustawy drogowej z r. 1866. przedkłada Wysokiej Izbie niniejsze sprawozdanie, a następnie przez siebie wypracowany wniosek do zmiany teje ustawy.

Wydział krajowy w przedłożeniu swem dzielając zapatrywania zeszłorocznej komisji drogowej, co do nierówności i niesłuszności w ponoszeniu ciężarów drogowych z dotychczasowej ustawy płynących; przyjął proponowaną przez tę komisję zasadę; powołania w odpowiedniej mierze do współdziałania wszystkie interesa z dróg korzystające i drogi zużywające, a w następstwie jako środki budowy i utrzymania tych dróg, prestacye piesze i pociągowe, składki pieniężne i nadzwyczajne datki fabryk i przedsiębiorstw przemysłowych.

Między wnioskiem zeszłorocznej komisji jednak, a Wydziału krajowego ta według nas zasadnicza zachodzi różnica; że gdy tamta równoczesność i równorzędność prestacyi i składek pieniężnych w zasadzie przyjęła, Wydział idąc raczej za duchem ustawy z roku 1866. dopiero po wyczerpaniu prestacyi, składki pieniężne w drugim rzędzie na cele drogowe powołuje. Dalej — podnosząc zasadę stowarzyszenia przez zeszłoroczną komisję do budowy i utrzymania dróg gminnych za stosowną, Wydział krajowy również stworzył konkurencyje — lecz w tem się z zapatrywaniem teje komisji różni, że je jedynie do dróg krajowych i powiatowych powołał.

Komisya drogowa te zasadnicze różnice między wnioskami zeszłorocznej komisji a Wydziału krajowego, dla tego podnosi, że się również w dotyczących punktach z zapatrywaniem Wydziału nie zgadza, lecz raczej do zasad zeszłorocznej komisji przychyła, a to z następujących powodów:

Przyjęty przez Wydział krajowy sposób powoływania do udziału w ciężarach, jest z mądrymi odmianami ten sam, jaki w ustawie z roku 1866. jedną z głównych niesłuszności i niedostatków tej ustawy stanowił. Tak ustawa z r. 1866., jak i wniosek Wydziału, dopiero po wyczerpaniu robocizny w drugim rzędzie składki pieniężne powołuje. Kierunek ten w ustawie z r. 1866. w praktyce tem jeszcze usprawiedliwiłoby można, że potrzeby nierobocze dróg gminnych w części, obowiązek dostarczania przez dwory materyałów zaspokajał — przy zrównaniu obowiązków gmin i obszarów dworskich stworzyłyby on brak środków uzyskania materyałów, którego §. 33. wniosku Wydziału krajowego zdaniem naszym wypełnić nie byłoby w stanie. Oprócz tej praktycznej niedogodności, zasada Wydziału według nas, grzeszy jeszcze przeciw słuszności rozkładu ciężarów. Każda pojedyncza kategoria udziału w obowiązkach drogowych, jakimi są prestacye piesze, ciągle, i składki pieniężne, dotyka oddzielne interesa, których równorzędne powołania, ciężary drogowe na wszystkie

w równej rozkładając mierze, takowe dla każdego lżejszemi czyni. Powołanie w pierwszym rządzie niektórych, psuje tę równowagę, zwalając cały ciężar na powołane, niepowołanemu zaś pozostawiając tylko niejako posiłkowe i ewentualne obowiązki.

Z tych powodów komisya, zasadę równorzędnego powoływania prestacyi i składek pieniężnych przyjęła.

Dalej Wydział krajowy zastosowuje zasadę konkurencyi wyłącznie do dróg krajowych i powiatowych, a na ich cele przedewszystkiem połowę maximum prestacyi wyczerpując, da niezawodnie popęd tym środkiem większej komunikacyi i utworzy w każdej okolicy parę główniejszych arteryi ruchu, gdy mniejsza mniejszowa komunikacya równie jak dotąd, a może i więcej upośledzoną zostanie, bo po zwróceniu do dróg większych takiej ilości sił gmin i obszarów dworskich. jaką dwa dni prestacyi pieszych i pociągowych wynoszą. nie możebnem będzie bez przeciążenia żądać od nich takich wysileń, jakich utrzymanie dobrych mniejszych komunikacyj wymaga. Komisya jest zdania, że krajowi przedewszystkiem licznych mniejszych a dobrych komunikacyj potrzeba — te drobniejsze żyłki pokrywające siecią kraj całą i roznoszące z najmniejszych i w najmniejsze jego zakątki, miejscowe produkta i bogactwo; ożywić jedynie mogą miejscowy dobrobyt i przemysł — które dopiero rozwijając się i wzrastając same potrzebę i kierunek dalszych komunikacyj wywołują i wskazują.

Dla takich miejscowych wymogów ruchu stowarzyszenie miejscowych sił, jedynie właściwem nam się zdaje, i z tych powodów, dla naszych dróg konkurencyjnych przedewszystkiem charakter gminny zachować pragniemy — a jeżeli Wydziałom powiatowym, przeważną ingerencyę tak w ich tworzeniu jak i zarządzie zostawiamy, to jedynie dla osiągnięcia pewnego systematycznego kierunku i sprężystości, bez których o dobrych drogach przy naszych stosunkach gminnych myśleć nie można.

Dalej idąc jesteśmy zdania, że drogi te rozwijając się zczasem w zupełności dotychczasowe drogi powiatowe zastąpią. a nawet w przyszłości i z rozwinięciem potrzeb, niektóre z nich stopniowo, przekształcić się mogą na drogi znaczenia krajowego, tem ważniejsza, że rzeczywisty interes i naturalna dążność handlowego ruchu, kierunek ich wskażą.

Te są zasadnicze myśli, które zdaniem komisyi drogowej kierowały — i które spowodowały ją od wniosku Wydziału krajowego odstąpić i w tym kierunku odmienny wniosek do ustawy drogowej Wysokiej Izbie do uchwały przedłożyć.

Przewodniczący i sprawozdawca:

J. Kirchmayer.

Za zgodą Sejmu Mojego Królestwa Galicyi i Lodomeryi
z Wielkiem Księstwem Krakowskiem rozporządzam, co następuje:

I. Ogólne postanowienia.

§. 1.

Ustawa niniejsza obejmuje postanowienia o drogach krajowych, powiatowych, gminnych i gminno-konkurencyjnych.

§. 2.

Drogami krajowemi są te, które pod tą nazwą już dzisiaj istnieją, lub te, które ustawą krajową za drogi krajowe uznane będą.

§. 3.

Drogami powiatowemi są drogi pod tą nazwą istniejące i te, które rada powiatowa za powiatowe uzna.

§. 4.

Drogami gminnemi są drogi w granicach gminy i obszaru dworskiego do publicznego użytku przeznaczone a §§. 2. i 3. nieobjęte.

Drogami gminno-konkurencyjnemi są drogi gminne, ważniejsze pod względem komunikacji, siłami więcej gmin i obszarów dworskich budowane i utrzymywane, które Wydział powiatowy po wysłuchaniu zdania dotyczących gmin i obszarów dworskich za takowe uzna.

§. 5.

Mosty, przewozy i budowy sztuczne, uważane będą za części tej drogi, na której się znajdują; — ze względu jednak na szczególną ważność lub kosztowność budowy może zrobić wyjątek od tego pravidła Sejm, przyjmując koszta budowy lub utrzymania na fundusz krajowy, lub Rada powiatowa na fundusz powiatowy.

§. 6.

Zakładanie nowych dróg krajowych winno poprzedzić co do względów politycznych i wojskowych, pozwolenie właściwych władz — zakładanie dróg powiatowych wymaga poprzednio zezwolenia Wydziału krajowego — zakładanie dróg gminnych postanawia rada gminna w porozumieniu z przełożonym obszaru dworskiego.

Zakładanie dróg konkurencyjnych postanawia Wydział powiatowy po wysłuchaniu zdania dotyczących gmin i obszarów dworskich.

§. 7.

Własność nieruchoma, dla drogi publicznej przez władzę tą drogą zarządzającą za potrzebną uznana, winna być nabytą za wynagrodzeniem w drodze dobrowolnej ugody, lub jeżeli takowa do skutku nie przyjdzie w drodze wywłaszczenia według istniejących ustaw i przepisów.

§. 8.

Zaniechanie drogi krajowej, jako takiej, nastąpić może tylko na mocy ustawy krajowej — drogi powiatowej za uchwałą Rady powiatowej i za przyzwoleniem c. k. Namiestnictwa i Wydziału krajowego — drogi gminnej za uchwałą Rady gminnej i w porozumieniu z przełożonym obszaru dworskiego, za zezwoleniem Wydziału powiatowego i politycznej władzy powiatowej — drogi konkurencyjnej na wniosek dotyczących gmin i obszarów dworskich za uchwałą Rady powiatowej.

Częściowa zmiana kierunku istniejącej drogi (to jest taka, przy której żadna tą drogą połączona miejscowość pominiętą nie zostanie) nie podlega tym wymogom i może być wykonaną na podstawie uchwały władzy tą drogą zarządzającej.

§. 9.

Zaniechana droga krajowa staje się powiatową, jeżeli ją rada powiatowa za taką uzna. Droga krajowa za powiatową nie uznana, również jak i zaniechana droga powiatowa, stają się drogami gminnymi, jeżeli ją Rada gminy, przez którą przechodzi w porozumieniu z obszarem dworskim, za drogę gminną uzna. W razie, gdyby i to uznanie nie nastąpiło, sprzedanym będzie grunt zaniechanej drogi na korzyść funduszu tej kategorii dróg, do której droga ta należała.

§. 10.

Wydział krajowy dla dróg krajowych, Wydział powiatowy dla dróg powiatowych i gminnych zarządzi natychmiast po zadecydowaniu bezwzględnego zaniechania drogi, oszacowanie pozostałych gruntów przez znawców nieinteresowanych, następnie zawiadzie o zapłacenie szacunku tych właścicieli, których grunta z drogą się stykają. Jeżeli cena ta w przeciągu dni 60. od zawiadzenia złożoną nie zostanie, nastąpi sprzedaż przez licytację.

Przedmioty inne do zaniechanej drogi, należące, sprzedane będą w sposób najkorzystniejszy.

§. 11.

Zezwolenie na myta, jakoteż ustanowienie taryfy, należy do ustawodawstwa krajowego.

§. 12.

Oznaczenie miejsca, w którym rogatka ma być postawioną, jakoteż zezwolenie na jej przeniesienie, wreszcie, rozstrzyganie sporów co do uwolnienia od myta, należy do władz rządowych stosownie do istniejących przepisów.

§. 13.

Niniejsza ustawa nienarusza praw i obowiązków, opartych na specjalnych tytułach prawnych co do dróg wszelkiej kategorii. Postanowienia władz administracyjnych nie mają znaczenia tytułów prawnych.

II. Pokrycie kosztów budowy i utrzymania dróg.

§. 14.

Drogi krajowe.

Koszta budowy i utrzymania dróg krajowych ponosi fundusz krajowy.

§. 15.

Jeżeli droga krajowa przechodzi przez miejską lub wiejską osadę, i jedynie z powodu szczególnych potrzeb tych osad wymaga większych kosztów na budowanie ścieków, kanałów, bruku i t. p. całą ztąd wynikającą nadwyżkę kosztów budowy i utrzymania ponosi miejscowa osada.

§. 16.

Jeżeli z powodu uwzględnionych życzeń mieszkańców, zatem w interesie pewnej osady, drodze

krajowej miały być nadany kierunek przeryniająca tę osadę, która inaczej bez uszczerbku powszechnego ruchu mogłaby być pominięta, natenczas osada ta ponosi sama nadwyżkę wydatków budowy, spowodowaną przez zmianę zamierzonego kierunku drogi.

§. 17.

Drogi powiatowe.

Koszta budowy i utrzymania dróg powiatowych ponoszą fundusze właściwego powiatu.

§. 18.

Drogi gminne.

Koszta budowy i utrzymania dróg gminnych tak na gruntach gmin, jakoteż obszarów dworskich, ponoszą mieszkańcy odnośnych miejscowości przez prestacje ciągłe i piesze i składki pieniężne.

§. 19.

Prestacje stanowią się jeszcze i pociągowe.

Do prestacyj pieszych obowiązany jest, wyjąwszy kalek i niedołącznych, każdy męski mieszkaniec gminy i obszaru dworskiego od skończonych lat 16 do ukończenia lat 50. Za niewłasnowolnych synów, czeladź służbową, rzemieślniczą i przemysłową odpowiadają ojcowie, chlebobawcy, majstrowie i przedsiębiorcy.

Do prestacyj pociagowych obowiązany jest każdy w gminie i na obszarze dworskim mieszkający właściciel sprzężaju pociagowego.

Za podstawę do obliczenia prestacyj, służy stan ludności i zwierząt pociagowych, jaki na dniu 15. marca każdego roku w gminie i na obszarze dworskim się znajduje.

§. 20.

Od jednej obowiązanej osoby więcej nad 4 dni pieszych, od posiadanego zwierzęcia pociagowego nad 4 dni pociagowych tegoż rodzaju zwierzęciem wymagać nie można.

Dzień pociagowy rozumie się jednym zwierzęciem zaprzężonym do wozu, jaki zwykle w gminie używanym bywa.

Dzień dwubydlany liczy się za dwa dni, furman przy zaprzęgu odrabia dzień pieszy.

Wyjątkowo może organ zarządzający część prestacji pociagowej zmienić na prestację pieszą a w takim razie odbyty dzień pieszy liczyć się ma za odbyty dzień pociagowy.

§. 21.

Pozostawia się woli zobowiązanego prestacye w naturze odrobić lub wartość jej w pieniądzach uiszczyć, z czem się najdalej do końca marca każdego roku zgłosić winien. Prestacya niewykupiona powinna ile możliwości być zamienioną na robotę wymiarową.

§. 22.

Zwierzchność gmin i przełożeni obszarów dworskich winni przedkładać Wydziałowi powiatowemu najdalej do dnia 15. kwietnia każdego roku spis ludności i bydła do prestacyi obowiązanego, jakoteż wykaz wykupić i w naturze odrobić się mających prestacyj.

§. 23.

Jeżeli obowiązani do przedłożenia spisów i wykazów ustanowionego terminu nie dotrzymają, może Wydział powiatowy nałożyć na nich karę do wysokości 20 zł. i równocześnie zarządzić na ich koszt wykonanie tej czynności przez delegata.

§. 24.

Wydział powiatowy ma prawo zarządzić kontrolę podanych spisów i wykazów. Jeżeli się przy tem okaże, że podania były fałszywe, nałoży Wydział powiatowy na winnych karę do wysokości 5 zł. od każdego zatajonego, do prestacyi zobowiązanego mieszkańca i od każdej zatajonej sztuki pociągowego bydła. Wszelkie ze spraw drogowych wynikające kary będą w drodze politycznej egzekucyi ściągane i wpływają na rzecz funduszu dróg gminnych i konkurencyjnych w powiecie.

§. 25.

Składki pieniężne uiszczają się od wszelkich w gminie i obszarze dworskim opłaconych podatków bezpośrednich.

Składki te, które 5 centów od jednego złr. przenosić nie mogą zawsze obok prestacyi i w tym samym stosunku uchwalane być winne.

§. 26.

Osoby ustawą gminną nwołnione od ciężarów gminnych tem samem wolne są od przyczynienia się do ciężarów do dróg.

§. 27.

Miasta mające własne statuta gminne lub przywilej pobierania kopytkowego wolne są od

prestacyj §. 14. oznaczonych, winne atoli utrzymywać w należytych stanie kosztem swym prócz dróg gminnych te części dróg krajowych i powiatowych, które przez ich terytoryum przechodzą.

§. 28.

Drogi konkurencyjne.

Koszta budowy i utrzymania dróg gminno-konkurencyjnych ponoszą powołane do konkurencyi gminy i obszary dworskie, których prestacye i składki pieniężne w §. 19. i 25. oznaczone aż do wysokości połowy tychże na ten cel użyte być mogą.

§. 29.

Jeżeli użytkowanie kopalń lub kamieniołomów albo jakiegokolwiek przedsiębiorstwo — czasowe lub stałe — drogę niezwykłym sposobem zużywa lub psuje — będą właściciele takowych lub przedsiębiorcy pociągnięci do osobnego na utrzymanie tej drogi datku w pieniądzech, prestacyach lub materyałach.

§. 30.

Wysokość tego datku, niemniej natura jego uiszczenia oznaczone będą przedewszystkiem w drodze ugody.

Wrazie, gdyby ugoda nie przysła do skutku, datek ten wymierzony będzie w pieniądzech. O wysokości jego orzeka sąd polubowny, do którego strona interesowana jednego, zarząd odnośnej drogi drugiego sędziego obierają.

Jeżeli strona interesowana w 14 dniach po zawezwaniu zarządu drogowego, wybranego przez się sędziego nie wymieni, ma zarząd drogowy prawo nominowania również drugiego sędziego. W następnym 14 dniach od doręczenia nominacyi winni sędziowie wydać swe orzeczenie lub wrazie sprzeczności zdań obrać superarbitra, który w przeciągu dalszych dni 14 sprawę przez przystąpienie do zdania jednego z sędziów rozstrzyga.

Jeżeli sędziowie lub superarbitr w oznaczonych terminach powyższych czynności nie dopełnią rozstrzyga sprawę Wydział krajowy.

Sąd polubowny uwolniony jest od obowiązku stosowania się do przepisów ustawy sądowej i wydaje wyrok wedle swej najlepszej władzy i przekonania. Przeciw wydanemu wyrokowi nie wolno występować ani w drodze prawa ani też w drodze odwołania się.

Wyrok obowiązuje na rok jeden ; po upływie roku może strona interesowana żądać ponownego osądzenia. Jeżeli tego przed 1. Stycznia nie zażąda, pozostaje na rok następny obowiązek w tym samym rozmiarze. Również może zarząd drogowy na rok następny zażądać ponownego osądzenia.

§. 31.

Do sprzątania śniegów i niecierpiącej zwłoki naprawy szkód przez wypadki elementarne wyrządzonych na drogach krajowych i powiatowych obowiązani są za wynagrodzeniem mieszkańcy osad najbliższych miejsca, w którym robota ma być wykonaną. Rada powiatowa oznaczy okrąg osad, które i kolej, z jakiej osady te mają być powołane do wykonania takich robót.

O wysokości takich robót stanowi przy drogach krajowych Wydział krajowy, przy powiatowych Wydział powiatowy.

Obowiązani, którzy się następnego dnia po zawezwaniu służby drogowej do wykonania tych robót nie stawiają, ukarani będą grzywną do dwóch złr.

§. 32.

Do budowy drogi powiatowej konkurencyjnej lub gminnej ważnej pod względem komunikacji a zbyt dla powiatu lub gmin i obszarów dworskich kosztownej może być udzielone wsparcie z funduszu krajowego. Toż samo może mieć miejsce z funduszu powiatowego dla dróg gminnych i konkurencyjnych.

III. O zakresie działania krajowych reprezentancji i władz w sprawach drogowych.

§. 33.

Ustawa krajowa stanowi :

- 1) o potrzebie budowania nowej drogi krajowej, jak i o przemianie drogi innej kategorii na drogę krajową ;
- 2) o zaniechaniu drogi krajowej, Sejm stanowi uchwałą ;
- 3) o funduszach potrzebnych do budowania i utrzymania dróg krajowych ;
- 4) o wsparciu z funduszu krajowego na budowę dróg powiatowych gminnych i konkurencyjnych.

§. 34.

Wydział krajowy :

- 1) prowadzi cały techniczny i ekonomiczny zarząd dróg krajowych;
- 2) przeznaczą z funduszu krajowego na wsparcie budowy dróg kwotę, którą do kosztów budowania poszczególnej drogi powiatowej gminnej lub konkurencyjnej fundusz ten ma się przyczyniać;
- 3) mianuje delegatów lub komitety drogowe dla poszczególnych spraw drogowych i oznacza zakres ich działania;
- 4) prowadzi naczelny nadzór nad budową i utrzymaniem nieeraryalnych dróg wszelkiej kategorii i wydaje rozporządzenia i instrukcje w granicach niniejszej ustawy.
- 5) Przestrzega ścisłego wykonania istniejących przepisów;
- 6) Rozstrzyga spory w sprawach drogowych między Radami powiatowymi, a w ostatniej instancji wszystkie sprawy drogowe w drodze odwołania się doń wniesione.

§. 35:

Rada powiatowa stanowi:

- 1) O budowie i kierunku drogi powiatowej, o zmianie kierunku lub zaniechaniu drogi istniejącej i zawiadamia o tem Wydział krajowy;
- 2) o funduszach potrzebnych do budowania i utrzymywania dróg powiatowych;
- 3) o zasiłku z funduszu powiatowego do poszczególnych dróg gminnych i konkurencyjnych;
- 4) o cenie, jaką corocznie prestacya piesza i ciągła do dróg spleconą być ma. Cenę tę winna rada powiatowa ustanowić na każdy rok przysły z końcem roku poprzedniego. Jeżeli tego nie uczyni, stanowi Wydział krajowy o cenie prestacyj w powiecie;
- 5) uchwała drogi konkurencyjne i postanawia, które gminy i obszary dworskie do konkurencyi poszczególnych dróg powołane być mają;
- 6) Zatwierdza ugody zawarte z obowiązany do datków dla dróg w myśl §§. 29 i 30.

§. 36.

Wydział powiatowy:

- 1) uchwała drogi konkurencyjne, i postanawia które gminy i obszary dworskie do konkurencyi do poszczególnych dróg powołane być mają;

- 2) prowadzi cały techniczny i ekonomiczny zarząd dróg powiatowych i konkurencyjnych;
- 3) po zasięgnięciu zdań [dotyczących zwierzchności gminnych i obszarów dworskich oznacza wysokość udziału tychże do dróg konkurencyjnych, rozporządza prestacjami i składkami pieniężnymi powołanych do konkurencyi gmin i obszarów dworskich według §. 28.
- 4) nadzoruje urzędy gminne i obszary dworskie co do budowy i utrzymania dróg gminnych a w razie zaniedbania zarządza na koszt obowiązanych co uzna za stosowne;
- 5) zatwierdza ugody zawarte z obowiązany mi do datków dla dróg w myśl §. 29 i 30;
- 6) zarządza budową i utrzymaniem dróg krajowych, o ile ta czynność przez Wydział krajowy została mu poruczona;
- 7) rozstrzyga wszystkie spory dotyczące się dróg gminnych ;

Dla załatwienia spraw drogowych może Wydział powiatowy mianować swych delegatów lub komitety drogowe, oznaczając zakres ich działania.

§. 37.

Zwierzchność gminna wraz z przełożonym obszaru dworskiego prowadzą cały techniczny i ekonomiczny zarząd dróg gminnych, do nich należy staranie, aby drogi gminne w dobrym stanie były utrzymane.

§. 38.

Władze polityczne mają prawo i obowiązek czuwania, aby dróg publicznych każdy bez przeszkody mógł używać niemniej, aby przez zaniedbanie drogi bezpieczeństwo osób i własności nie było narażone. Wrazie takiego zaniedbania zawezwą organ nadzorujący o zarządzenie odpowiednich środków zaradczych, udzielając mu pomocy politycznej exekucyi a w razie niebezpieczeństwa, gdy krok ten zostanie bezskutecznym, zarządzą naprawę drogi na koszt zobowiązanych i właściwy organ bezpośredni o tem zawiadomią.

IV. Postanowienia końcowe.

§. 39.

Ustawa ta obowiązywać będzie od 1. Stycznia roku następującego po jej ogłoszeniu.

§. 40.

Wykonanie tej ustawy polecam memu Ministrowi spraw wewnętrznych.

